

ФІЛОСОФІЯ

УДК 130.2

Н. В. Бєлова, О. В. Попович

ІНФОРМАЦІЙНІ ВИМІРИ ФЕНОМЕНУ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ

У статті аналізується контекст інформатизації культури та вплив інформаційних процесів на загальний характер існування людини. З урахуванням розгортання нових культурних практик, що супроводжують процес віртуалізації суспільного буття, ставиться питання про наслідки перетворення культури і суспільства на їх інформаційні форми, що мають вплив на людську суб'єктивність як механізм практичної реалізації суб'єктності. Вивчаються наслідки інформатизації на процес реалізації і адаптаційних здібностей людини. Розглядаються історичні особливості зміни комунікаційних відносин, які мають бути введені до філософського дискурсу буття сучасної культури як єдиної людської комунікації. Аналізується концепція способу інформації М. Постера, визнається наявність рівнів комунікаційного досвіду і пропонується використання поняття способу інформації як такого, що доповнює зміст концепту соціальної адаптації як інформаційно-інтерпретативного віддзеркалення реальності. Заперечується зведення всієї сучасної культури до її інформаційно-комунікативної складової. Розглядаються наслідки інформатизації для формування суб'єктивності людини, та реалізації її особистісної основи, зокрема у здатності до адаптації в умовах зростання обсягу інформації. Визначається, що проблеми адаптації особистості пов'язані з історично визначеними формами відчуження. Наголошується, що конструювання людської ідентичності в інформаційному просторі, серед своїх наслідків може мати як дезадаптаційний, так і адаптаційний ефект. Зазначається, що пристосування до інформаційної культури вимагає від особистості спрощення способу мислення, перегляду та відмови від прийнятих раніше норм та цінностей.

Ключові слова: адаптація, знакова репрезентація суб'єкта, ідентичність, інформатизація, інформаційна сфера, комунікація, культура, особистісність, рівні комунікаційного досвіду, спосіб інформації, суб'єктивність, суб'єктність.

Сучасний період існування українського суспільства, якому притаманний бурхливий та складний розвиток національної державності, супроводжується інтенсивними змінами в комунікаційній сфері, що обумовлені як новими геополітичними умовами, зокрема інтеграцією України у європейське співтовариство, так і входженням у світовий інформаційний простір, який, за визначенням Окінавської Хартії глобального інформаційного суспільства, прийнятої на Саміті «великої вісімки» 22 липня 2000 р., є рушійною силою розвитку суспільства [17].

Вплив інформаційних процесів, поєднаних із новітніми технічними та технологічними можливостями, на загальний характер існування людини та суспільства, загострив значення таких факторів людського буття, які досі не були предметом спеціального філософського аналізу, або зазвичай розглядалися під кутом зору функціонування культури у медіапросторі, що розумівся як середовище, або певні умови її існування, в той самий час як інформаційні умови крок за кроком

перетворювалися на сутнісну характеристику та стан існування культури. Наважимося повторити за Г. Гегелем, що філософія знов приходить *post festum* (після празника життя), після того, як народилося нове і «...починає малювати своєю сірою фарбою, <...> коли деякі форми життя вже застаріли і філософія своїм сірим по сірому може не омолодіти, а тільки поняти...» [4, с. 17–18].

Вихідний пункт сучасної філософської рефлексії людини як культурної системи налаштований на досягнення історичної плінності форм буття людини, розкриття протиріч її існування в сучасній інформаційній культурі, що в повній мірі відповідає потребам практики цивілізації нового типу. Але наявні експлорації проблематики онтологічної тривалості суспільного буття, наповненого проявами та артефактами телекомунікаційної сфери (зокрема такими як комп'ютерна техніка і її складові, системи обробки інформації, програмне забезпечення, мережеві технології тощо), які за слушним висловом відомого німецького дослідника Н. Лумана, *здійснюються, онтологізуються*, звичайно залишають поза фокусом уваги людську суб'єктність, поняття про яку позначає особистісний потенціал людини до здійснення будь-яких дій.

За думкою М. Кагана, в людині, як особливому, найбільш складному виді буття, охоплюються її відносини з природою, суспільством, творінням її фантазії, і «...вперше в історії небезпека самознищення людства примушує його усвідомити себе єдиним суб'єктом соціального й культурного буття» [11]. І хоча зазвичай при розбудові теорії сучасного суспільства дослідники визнають можливість суб'єкта, але дещо у трансформованому (або обмеженому) вигляді, оскільки, як вважає зокрема Н. Луман, теорія суб'єкта непридатна для аналізу комунікації, оскільки цей концепт фіксує «інстанцію рефлексії в світі» і містить «...забагато онтології й забагато гуманізму...» [13, с. 113]. На місце зазначеного концепту пропонується теорія систем, які описують самі себе, що можливо за умов, коли система спроможна відрізнити себе від іншого, тобто якщо вона «...може розрізнити в референціях своїх описів самореференції й інореференції» [13, с. 113]. Помітно, що ця ідея паралельна класичній постаті суб'єкта і може бути спрямована на аналіз комунікації при розгляді суспільства як всеохоплюючої соціальної системи комунікацій.

Зауважимо, що незважаючи на розмаїття підходів, принцип розгляду сучасної системи комунікацій в абстракції від її суб'єктів, простежується в експлораціях багатьох, у т. ч. найбільш відомих дослідників, зокрема У. Бека, І. Валерстайна, М. Кастельса, Е. Тофлера, Ф. Уебстера. В той самий час розгортання нових культурних практик, що супроводжують процес інформатизації і подальшої віртуалізації суспільного буття, поглиблює *запитування* про ті наслідки перетворення культури і суспільства на їх інформаційні форми, що мають вплив на людську суб'єктивність як механізм практичної реалізації суб'єктності.

Визнання наявності інфосфери, що є не просто сукупністю інформаційних засобів, а, за слушним визначенням сучасного дослідника В. В. Миронова, є реальністю, яка в певній мірі «...вже не залежить від людини, а навпаки, робить її та світ залежними від неї» [14], вимагає пошуку філософсько-методологічних детермінант та регулятивів, спрямованих на упорядкування суспільно-предметних форм діяльності людини в сучасному культурному просторі, інтегрованому у засоби телекомунікацій. Ці питання, на наш погляд, набувають особливого значення в умовах порушення нормального функціонування суспільної системи, розгортання конфліктів різного масштабу та зламу (або кризи) суспільної свідомості, коли під впливом розмаїття світоглядних пропозицій виникає явище світоглядної дезорієнтації, внаслідок якої реальність може отримувати ілюзорні, викривлені відображення і на рівні індивіду, і на рівні соціальних груп, до яких людина належить, і, особливо, на рівні т. з. негрупових

спільнот, або «натовпу», який, за експлораціями відомих дослідників Г. Гарда та Г. Лебона, поєднує індивідів, що належать до різних соціальних та культурних спільнот.

Належність до негрупової спільноти (або «натовпу») фіксує наявність особливого типу соціокультурного середовища, яке продукує новий тип суспільної свідомості (свідомість окремої спільноти, що не є груповою свідомістю) [5, с.162], що стає фактором загрози не тільки соціальній стабільності, а й навіть існуванню індивіда, що належить до неї [19, с.138–139]. Оскільки свідомість як атрибут діяльності безпосередньо впливає на суб'єктивно-діяльні здатності людини, вибір типу її культурної поведінки в інформаційному просторі, породжуючи розмаїття буттєвих форм людської суб'єктивності, дослідження концептуальних засад осмислення стану сучасної культури й змін, що супроводжують її інформатизацію, є не тільки методологічною, а й практичною проблемою пошуку культурних механізмів адаптації особистості до умов, що змінюються, з метою запобігання соціальних та культурно-психологічних травм і подальшої дезадаптації людини. Саме цим обумовлена актуальність теми представленої статті.

Висвітлення ступеню вивченості теми статті викликає певні труднощі, оскільки у сучасному філософському дискурсі культури існує безліч публікацій, предметом яких є перехід людського суспільства на інформаційну ступінь цивілізаційного розвитку. Питання про техніку, порушене видатним філософом сучасності Г. Гайдеггером, перетворилося на проблему індустріального суспільства, яке у працях американського дослідника Д. Бела отримало назву інформаційного суспільства, що має усі ознаки постіндустріального, але у якому здійснилася конвергенція електронної техніки із технікою засобів зв'язку, тобто у т. з. телекомунікації, які проголошуються автором базисом нового соціального устрою. За Д. Белом, в інформаційному суспільстві інформація стає визначальним фактором соціальної структури і має «...вирішальне значення для економічного і соціального життя, <...> а також для характеру трудової діяльності людини...» [1, с. 330].

Послідовники Д. Бела зазвичай концентрують увагу на технологічних аспектах буття людини в інформаційному суспільстві, а при побудові концепції інформаційного суспільства застосовують абстракцію *аналітичного відокремлення* соціальної структури суспільства від культури, що відзначають окремі сучасні дослідники, зокрема відомий американський теоретик М. Постер [25, с.25], і, яку, на наш погляд, можливо розглядати як т. з. *fallacia fictae universalitatis*, або поспішне узагальнення – паралогізм, внаслідок якого дефініція нових суспільних явищ стає дефініцією суспільства в цілому.

Подібну логіку ми вбачаємо і у проголошенні науковцями, зокрема О. Прудниковою [20, с. 154], тези про формування людини нового типу – «людини інформаційної». І хоча підстав вважати, що процес розвитку сучасної людини є завершеним, не має, ми вважаємо тезу про формування «людини інформаційної» як нового історичного типу людини дещо перебільшеною. Новітній соціальний досвід, як чуттєвий, так і раціональний, є суттєво відмінним від досвіду, накопиченого в процесі саморозвитку людства і пов'язаний, як наголошує М. Каган, з т. з. «другою природою», що твориться людиною (тобто культурою), і подвійні відносини «з самим собою – як з «іншим» (відносини «я–ти») і як із власним «іншим я» (відносини самоспілкування або внутрішнього діалогу)...» [11], опосередковуються інформаційними технологіями, що надають цим відносинам інтерсуб'єктивну форму. Як наслідок, зміни у суспільному бутті змінюють образ людини, що впливає і на саму філософську теорію.

Зазначимо, що зміни у соціальному просторі та організації життя людини від впливом інформатизації створили відповідний науковий дискурс, в якому здійснюється

певна фетишизація інформації, її ототожнення із культурою, що не залишилося поза увагою відомого українського дослідника інформаційного суспільства А. Дзьобаня, який наголошує, що наявність інформаційного аспекту в будь-яких культурних феноменах є причиною «...ототожнення культури й інформації, зведення всієї культури до її інформаційно-комунікативної складової» [7, с. 190].

На абсолютному статусі інформаційно-технічної сфери, що визначає реальність, але лежить поза нею, наголошують і класики сучасної філософії, зокрема М. Фуко, Ф. Фукуяма, Т. Імамичі, М. Епштейн та інші науковці, які не тільки пов'язують розвиток культури та людської свідомості безпосередньо із розвитком технічних засобів масової комунікації (Г. Маклюен), а й проголошують техніку засобом реалізації буття (Т. Імамичі).

І хоча термін «інформація» у відповідному науковому дискурсі набув значення метафори сучасної культури, у фокусі наукової полеміки опинилися проблеми міжособистісної комунікації, антагонізму *свій-чужий*, культурної ідентичності та її кризи в умовах віртуалізації людського буття та інші, що посідають важливе місце в працях З. Баумана, У. Бека, П. Бергера, Ж. Бодрійяра, Ж. Дельоза, М. Кастельса, Т. Лукмана, Н. Лумана, М. Мак-Люена і багатьох інших дослідників.

В той самий час, на нашу думку, бракує експлорацій контексту інформатизації культуротворення, впливу сучасної культури на формування людини, її суб'єктивність та реалізацію особистісної основи в суб'єктності, зокрема у здатності до адаптації в умовах зростання обсягу інформації.

Ми цілком погоджуємося із А. Єсіним, який наголошує, що культура породжує нові сутності, що мають ідеальний характер, і їх можна побачити в передумові мотивації поведінки людини [6, с. 6], і оскільки інформаційний вимір у свій спосіб спрямовує буттєві події, виникає нагальна потреба у досягненні концептуальних значень феномену адаптації в умовах культури інформаційного суспільства та пошуку як нових форм адаптації, так і ефективних методик «включення індивіда до культури» (О. Дріккер) [10, с. 139].

Поділяючи думку Л. Волинської [3] про те, що певний ступінь дезадаптованості до змін умов або змісту існування притаманний майже усім людям і може мати свій прояв у різних сферах буття індивіда, пропонуємо спрямувати увагу на особистісний вимір цього феномену.

Протягом процесу культурної адаптації особистість формує та розвиває свій особистісний потенціал, самостверджується, намагаючись реалізувати свої потреби та інтереси. Аналіз цього процесу може бути доповнений в комунікаційному вимірі, роль якого в інформаційному суспільстві, на думку дослідниці наслідків інформатизації В. Миронової, постійно зростає, «...і сьогодні сукупність інформаційних потоків навколо кожної людини така велика, різноманітна і розгалужена, що вимагає від нього знання законів інформаційного середовища і уміння орієнтуватися в інформаційних потоках. Інакше він не зможе адаптуватися до життя в нових умовах...» [15]. З точки зору дослідниці, «Сучасна інформаційна культура увібрала до себе усі свої попередні форми та з'єднала їх в єдиний засіб. Як особливий аспект соціального життя вона виступає як предмет, засіб і результат соціальної активності, відображає характер і рівень практичної діяльності людей. Це результат діяльності суб'єкта і процес збереження створеного, розповсюдження і споживання об'єктів культури» [15].

Маючи на меті дослідження наслідків змін соціальних відносин в інформаційну епоху на адаптаційні здібності людини й досягнення особливостей реалізації її суб'єктивності під впливом телекомунікацій, вважаємо доцільним звернутися до концепції *способу інформації*, запропонованої відомим американським дослідником

М. Постером, на думку якого «адекватний розгляд електронних комунікацій передбачає теорію, що спроможна декодувати лінгвістичний рівень нових форм соціальної взаємодії» [12, с. 38], кроком до якої є концепт способу (*mode*) інформації.

Суттєвим моментом зазначеної концепції є визнання наявності рівнів комунікаційного досвіду, які виокремлюються за допомогою поняття «спосіб інформації», що міститься у назві і відсилає до відомої теорії К. Маркса, але, на відміну від останньої, налаштованої на дослідження змін в структурі комунікації без урахування інших компонентів та характеристик способу виробництва. *Спосіб інформації* проголошується дослідником основою періодизації історії згідно історично змінних способів інформації, серед яких М. Постер виокремлює (а) усно опосередкований обмін «обличчям до обличчя»; (б) письмовий обмін, опосередкований друком; та (в) електронно опосередкований обмін [12, с. 38].

З точки зору структурно-функціонального аналізу, що на нашу думку, може бути ефективно застосований в аналізі культури, пропонуване поняття *способу інформації* містить певні ознаки, що доповнюють розуміння змісту соціальної адаптації, з огляду на те, що остання як стан пристосування або ж процес «...пристосовування соціальної системи (особистості, соціальної групи, організації, спільноти, інституту, суспільства, цивілізації і т. ін.) до внутрішніх та зовнішніх змін, що йдуть шляхом змін як соціальних стереотипів поведінки, соціальних практик, цінностей, <...> так і внутрішньої її (системи) структури й функцій...» [12, с. 39] містить між іншим ознаку способів «інформаційно-інтерпретативного віддзеркалення реальності» [там само].

Автори статті поділяють позицію Л. Корель, яка вважає, що в процесі адаптації здійснюється не тільки пристосування індивіда до соціальних умов, а й формуються соціальні якості предметної діяльності та комунікації, і пропонують звернути увагу на історичні особливості зміни комунікаційних відносин, на яких наголошував М. Постер і які мають бути введені до філософського дискурсу буття сучасної культури як єдиної людської комунікації.

За М. Постером, на першому (усному) рівні *способу інформації* формуються навички узгодження символів, коли суб'єкт конструюється за допомогою мовлення через впровадження змістів у сукупність міжособистісних відносин [12, с. 39]. На нашу думку, в цей період саме система культури визначає зміст та засоби побудови культурних відносин та адаптації індивіду у світі знаків та символів.

На другому (друкованому) рівні виникає знакова репрезентація суб'єкта, в межах якої суб'єкт конструюється як агент, що є центром раціональної (або уявної) автономії [там само].

На третьому (електронному) рівні, що з точки зору М. Постера є рівнем інформаційного моделювання, суб'єкт децентралізується, і за думкою, теоретика, розпоршується й множитья у постійній несталості, зокрема у випадках подвоєння в процесі особистого використання комп'ютерної техніки, або постійного надання персональних даних для різноманітних баз даних і маніпуляцій з ідентичністю, що стають можливими завдяки комп'ютерним мережам.

Знакова репрезентація суб'єкта, що виникла на друкованому рівні *способу інформації* та охопила усі елементи системи культури, в умовах інформаційного моделювання, на нашу думку, може стати об'єктом свідомого продукування, в межах якого змінюється семіотична кореляція між знаками та їх денотатами (речами, що позначаються за допомогою знаків). Зазначене продукування репрезентації суб'єкта не тільки змінює систему культури, – сама культура поступово стає об'єктом штучного продукування. Останнє можливо простежити в змінах ієрархії цінностей культури,

коли на вищій щабель виходять т. з. вітальні цінності, що передбачають можливість управління не тільки природою, а й процесами життєдіяльності людини [18, с. 19].

Нові можливості інформаційного суспільства впливають на формування особистості людини, пропонуючи моделі поведінки, що стосуються не тільки свободи, що має зовнішні прояви, а й внутрішні, пов'язані з духовними аспектами існування людини. Ми погоджуємося з думкою М. Постера про те, що в умовах інформаційної реальності структура особистості ускладнюється. Навіть колективне авторство електронних текстів є певною маніпуляцією з ідентичністю осіб, що брали участь в їх написанні. А телекомунікації, зокрема комп'ютерні мережі надають значно більше можливостей для відмови від реального «Я» на користь віртуального, наслідки чого спостерігаються як у особистісній сфері, так і в соціально-культурній, де з'являються нові культурні потреби, засоби задоволення, форми поведінки, до яких людина примушена пристосуватися.

Конструювання та набуття уявних ідентичностей у процесі спілкування в Інтернеті, за думкою дослідників, зокрема Ж. Денисюк, призводить до нового осмислення співвідношення символу і образу, і навіть виникнення «нової техніки репрезентації» [6, с. 11]. Віртуальність як «технологічно сформована подієвість», на думку дослідниці, є новим щаблем у створенні ілюзії реальності: «У просторі віртуальності індивід отримує новий ступінь свободи: він може активно взаємодіяти з середовищем, вибирати точку зору, будучи зануреним в цю штучну реальність» [6, с. 11]. Цю потребу у віртуальному формуванні свого другого «Я» дослідниця пояснює посиленням кризи соціальних відносин, коли «...не вкорінення в бутті, розірваність свідомості породжують ситуацію претензії на статус іншого, чуже ім'я й персону» [6, с. 11].

Інформаційний вимір у свій спосіб спрямовує діяльність людини і актуалізує серед інших проблему адаптації. Так, конструювання своєї ідентичності в інформаційному просторі, або на рівні інформаційного моделювання серед своїх наслідків може мати як дезадаптаційний, так і адаптаційний ефект. Зазначимо, що пристосування на цьому рівні інколи вимагає від особистості спрощення способу мислення, перегляду та відмови від прийнятих раніше норм та цінностей, механізм зміни яких, як зазначають дослідники, є індивідуальним і розтягується в часі (Т. Шибутані) [24, с. 485], наслідком чого є дезадаптація певної частини людей до нових умов.

Загальна тенденція інфантилізму, «примітивізації» поведінки на соціально-культурному рівні, яку відзначають дослідники (Ю. Ожогіна) [18, с. 10–11], супроводжується процесом зростання індивідуалізму, що в сучасних умовах може бути фактором становлення особистості та її подальшої адаптації.

На думку Е. Фромма, який вивчав підсумки процесу адаптації людей, частина адаптованих індивідів проходила «статичну» адаптацію, а інша – «динамічну» адаптацію [23, с. 192]. При статичній адаптації цінності та типи поведінки людей не змінюються, натомість динамічна адаптація змінює людину – в разі успішної адаптації людина пристосовується до нових умов, а при невдалій – спостерігається або невроз, або деструктивна поведінка [23, с. 193].

Слід наголосити на тому, що в разі часткової адаптації людина може не приймати інкорпорованих суспільством цінностей, але поводить себе з повагою до них, а усвідомлюючи невігідність ситуації, вона внутрішньо засуджує свої дії, внаслідок чого розвивається процес відчуження її «Я».

Також слід звернути увагу на імовірність різних типів реакцій на зміну цінностей. Наприклад, повна реадaptaція індивіда до сповідуюваного і схвалюваного у суспільстві

може призвести навіть до втрати індивідуального самоусвідомлення своєї особистості (т. з. автоматизуючий конформізм), на відміну від успішної адаптації, за якої людина не втрачає свою особистість.

Зрозуміло, що функція адаптації діє на різних рівнях, і теза про те, що вона стає другорядною впродовж історичного розвитку людства здається нам дещо перебільшеною. Вважаємо, що проблеми особистісної адаптації людини в тій або іншій формі супроводжуючи людину в плинні усього її життя.

У літературі аргументовано наголошується, що проблеми адаптації особистості пов'язані з історично визначеними формами відчуження людей від природи, суспільного життя, продуктів власної діяльності, оточення та від власних зацікавлень. В умовах інформатизації (навіть поза телекомунікаціями) сучасна людина втрачає відчуття власної стабільності, оскільки будь-яка буттєва ситуація, що переживається, може стати екстремальною в людській свідомості, якщо індивід не приймає ані нові цінності, ані нові способи поведінки, зокрема такі як можливість вільного вибору гендерну або культурної ідентичності [2, с. 152–153]. При цьому проблеми адаптації людини не закінчуються разом з завершенням її первісної соціалізації, а можуть зберігатись і виникати впродовж усього її життя, можливі навіть кризи особистості в разі невдалої або ускладненої адаптації.

Автори статті поділяють позицію М. Ромма, який вважає, що соціальна адаптація особистості віддзеркалює процес або результат активної гармонізації зовнішнього або внутрішнього настрою особистості за допомогою адекватних стратегій пристосування і визначає її як «... процес / результат перетворення та/або інтерпретації об'єктивного соціального світу, себе у цьому світі та суб'єктивного образу цього світу в собі, а також формування на цій основі індивідуального адаптивного простору і персональної ідентичності, що задають смисли індивідуальної життєдіяльності та спрямованість індивідуальної адаптації в соціумі» [21, с. 22]. Людина як індивід постійно має вирішувати проблему пристосування не тільки до зовнішнього, а й до свого внутрішнього середовища. Як переконливо зазначають окремі дослідники, зокрема Н. Сарджвеладзе, наслідком розгляду адаптивних процесів у межах вивчення ставлення людини до зовнішнього середовища є те, що стає неможливим урахування повною мірою значення тих адаптивних дій, що суб'єкт спрямовує на себе, трансформуючи власну особистість [22, с. 291].

Таким чином, нова парадигма інформаційних перетворень сучасного суспільства передбачає критичну оцінку стану культурної адаптації та пошук можливостей як для поглиблення уявлення про специфіку адаптації в контексті процесів інформатизації, так і для подальшого розвитку філософського дискурсу культури. Виходячи з надбань філософсько-культурологічної інтерпретації адаптації, вважаємо доцільним розглядати адаптацію людини не лише в аспекті її пристосування до умов інформаційного суспільства, а й у внутрішньо особистісному аспекті, що не знаходить відображення у сучасних дослідженнях, в той самий час як співвідношення особистісного та соціально-культурного вимірів людської ідентичності також змінюється від впливом інформатизації суспільства.

Розглянувши вплив інформатизації суспільного життя на буття особистості під кутом зору її адаптаційних можливостей, слід зробити такий загальний висновок. В процесі інформатизації здійснюється не тільки пристосування індивіда до нових культурних умов, а й формуються відповідні якості комунікації та предметної діяльності. Відповідно до суспільних потреб пошуку концептуальних значень феномену адаптації в умовах інформаційного суспільства виникають і нові перспективи у осягненні цього феномену.

Список використаної літератури

1. Белл Д. Социальные рамки информационного общества / Д. Белл // Новая технократическая волна на Западе / под ред. П. С. Гуревича. – Москва : Прогресс, 1986. – С. 330-342 ; Bell D. Sotsialnye ramki informatsionnogo obshchestva / D. Bell // Novaya tekhnokraticeskaya volna na Zapade / pod red. P. S. Gurevicha. – Moskva : Progress, 1986. – S. 330-342
2. Белова Н. В. Криза ідентичності в умовах глобалізації / Н. В. Белова // Людина, суспільство, комунікативні технології : матер. V Міжнар. наук.–практ. конф., м. Лиман, 22-23 вересня 2017 р. – Харків–Лиман, 2017. – С. 152–153 ; Bielova N. V. Kryza identychnosti v umovakh hlobalizatsii / N. V. Bielova // Liudyna, suspilstvo, komunikatyvni tekhnolohii : mater. V Mizhnar. nauk.–prakt. konf., m. Lyman, 22-23 veresnia 2017 r. – Kharkiv–Lyman, 2017. – S. 152–153
3. Волынская Л. Б. Адаптация человека в социокультурной среде / Л. Б. Волынская. – Москва : МАКС Пресс, 2008. – 240 с. ; Volynskaya L. B. Adaptatsiya cheloveka v sotsiokulturnoy srede / L. B. Volynskaya. – Moskva : MAKS Press, 2008. – 240 s.
4. Гегель Г. В. Ф. Философия права // Гегель Г. В. Ф. Сочинения в 14-ти т. / Г. В. Ф. Гегель; пер. Б. Г. Столпнера. – Москва–Ленинград : Соцэкгиз, 1934. – Т. VII. – 362 с. ; Gegel G. V. F. Filosofiya prava // Gegel G. V. F. Sochineniya v 14-ti t. / G. V. F. Gegel; per. B. G. Stolpnera. – Moskva–Leningrad : Sotsekgiz, 1934. – T. VII. – 362 s.
5. Грушин Б. А. Массовое сознание : опыт определения и проблемы исследования / Б. А. Грушин. – Москва : Издательство политической литературы, 1987. – 368 с. ; Grushin B. A. Massovoe soznanie : opyt opredeleniya i problemy issledovaniya / B. A. Grushin. – Moskva : Izdatelstvo politicheskoy literatury, 1987. – 368 s.
6. Денисюк Ж. З. Віртуальність масової культури як поле конструювання уявних ідентичностей / Ж. З. Денисюк // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – 2016. – № 1. – С. 8–12 ; Denysiuk Zh. Z. Virtualnist masovoi kultury yak pole konstruiuvannya uivnykh identychnostei / Zh. Z. Denysiuk // Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv. – 2016. – № 1. – S. 8–12
7. Дзьобань О. П. Філософія інформаційних комунікацій : моногр. / О. П. Дзьобань. – Харків : Майдан, 2012. – 224 с. ; Dzoban O. P. Filosofiia informatsiinykh komunikatsii : monohr. / O. P. Dzoban. – Kharkiv : Maidan, 2012. – 224 s.
8. Дзьобань О. П. Соціокультурний простір інформаційного суспільства як середовище буття сучасної людини / О. П. Дзьобань, С. Б. Жданенко // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. – 2014. – № 2. – С. 12–21 ; Dzoban O. P. Sotsiokulturnyi prostir informatsiinoho suspilstva yak seredovyshechche buttia suchasnoi liudyny / O. P. Dzoban, S. B. Zhdanenko // Visnyk Natsionalnoho universytetu "Iurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho". Serii: Filosofiia, filosofiia prava, politolohiia, sotsiolohiia. – 2014. – № 2. – S. 12–21
9. Дзьобань О. П. Віртуальні комунікації: до проблеми філософського омилення сутності / О. П. Дзьобань, Є. М. Мануйлов // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія : Філософія, філософія права, політологія, соціологія. – 2015. – № 3. – С. 7–19 ; Dzoban O. P. Virtualni komunikatsii: do problemy filosofskoho omyslennia sutnosti / O. P. Dzoban, Ye. M. Manuilov // Visnyk Natsionalnoho universytetu «Iurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho». Serii : Filosofiia, filosofiia prava, politolohiia, sotsiolohiia. – 2015. – № 3. – S. 7–19.
10. Дриккер А. С. Эволюция культуры: скорость переработки информации и

демографический процесс / А. С. Дриккер // *Фундаментальные проблемы культурологии в 7-ми т.* – Москва : Новый хронограф ; Санкт-Петербург : Эйдос, 2009. – Т. 5 : Теория и методология современной культурологии / отв. ред. Д. Л. Спивак. – С. 133–141 ; Drikker A. S. Evolyutsiya kultury: skorost pererabotki informatsii i demograficheskiy protsess / A. S. Drikker // *Fundamentalnye problemy kulturologii v 7-mi t.* – Moskva : Novyy khronograf ; Sankt-Peterburg : Eydos, 2009. – Т. 5 : Teoriya i metodologiya sovremennoy kulturologii / отв. red. D. L. Spivak. – S. 133–141

11. Каган М. С. Человек как проблема современной философии [Электронный ресурс] / М. С. Каган // *Anthropology. Web-кафедра философской антропологии.* – Режим доступа : <http://anthropology.ru/ru/text/kagan-ms/chelovek-kak-problema-sovremennoy-filosofii> ; Kagan M. S. Chelovek kak problema sovremennoy filosofii [Elektronnyy resurs] / M. S. Kagan // *Anthropology. Web-kafedra filosofskoy antropologii.* – Rezhim dostupa : <http://anthropology.ru/ru/text/kagan-ms/chelovek-kak-problema-sovremennoy-filosofii>

12. Корель Л. В. Социология адаптации: вопросы теории, методологии и методики / Л. В. Корель. – Новосибирск : Наука, 2005. – 423 с. ; Korel L. V. Sotsiologiya adaptatsii: voprosy teorii, metodologii i metodiki / L. V. Korel. – Novosibirsk : Nauka, 2005. – 423 s.

13. Луман Н. «Что происходит?» и «Что за этим кроется?» : Две социологии и теория общества / Н. Луман // *Социологическое обозрение.* – 2007. – № 3. – С. 100-117 ; Luman N. «Chto proiskhodit?» i «Chto za etim kroetsya?» : Dve sotsiologii i teoriya obshchestva / N. Luman // *Sotsiologicheskoe obozrenie.* – 2007. – № 3. – S. 100-117

14. Миронов В. В. Трансформация культуры в пространстве глобальной коммуникации [Электронный ресурс] / В. В. Миронов // *Медиаскоп.* – 2009. – Вып. 2. – Режим доступа : <http://www.mediascope.ru/трансформация-культуры-в-пространстве-глобальной-коммуникации> ; Mironov V. V. Transformatsiya kultury v prostranstve globalnoy kommunikatsii [Elektronnyy resurs] / V. V. Mironov // *Mediascope.* – 2009. – Вып. 2. – Rezhim dostupa: <http://www.mediascope.ru/трансформация-культуры-в-пространстве-глобальной-коммуникации>.

15. Миронова В. В. Інформаційна культура як основа загальної культури людини [Електронний ресурс] / В. В. Миронова // *Кафедра культурології та інформаційної діяльності.* – Режим доступу : http://mdgu-kid.at.ua/publ/informacijna_kultura_jak_osnova_zagalnoji_kulturi_ljudini/1-1-0-68 ; Myronova V. V. Informatsiina kultura yak osnova zahalnoi kultury liudyny [Elektronnyi resurs] / V. V. Myronova // *Kafedra kulturolohiyy u ynformatsyonnoi deiatelnosti.* – Rezhym dostupu : http://mdgu-kid.at.ua/publ/informacijna_kultura_jak_osnova_zagalnoji_kulturi_ljudini/1-1-0-68

16. Назарчук А. В. Общество как коммуникация в трудах Никласа Лумана / А. В. Назарчук // *Вопросы философии.* – 2006. – № 6. – С. 156-173 ; Nazarchuk A. V. Obshchestvo kak kommunikatsiya v trudakh Niklasy Lumana / A. V. Nazarchuk // *Voprosy filosofii.* – 2006. – № 6. – S. 156-173

17. Окинавская хартия глобального информационного общества : Принята на о. Окинава 22.07.2000 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/998_163 ; Okinavskaya khartiya globalnogo informatsionnogo obshchestva : Prinyata na o. Okinava 22.07.2000 g. [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/998_163

18. Ожогина Ю. В. Трансформация массовой культуры в условиях глобализации : автореф. дисс. ... канд. филос. наук : спец. 09.00.13 / Юлия Валентиновна Ожогина; Нижегород. гос. пед. ун-т. – Нижний Новгород, 2009. – 22 с. ; Ozhogina Yu. V.

Transformatsiya massovoy kultury v usloviyakh globalizatsii : avtoref. diss. ... kand. filos. nauk : spets. 09.00.13 / Yuliya Valentinovna Ozhogina; Nizhegor. gos. ped. un-t. – Nizhniy Novgorod, 2009. – 22 s.

19. Попович О. В. До проблеми безпеки дитини у кіберпросторі / О. В. Попович // Освіта і доля нації. Сучасна школа : теденції розвитку і рефлексія досвіду : матер. XVIII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 19-20 трав. 2017 р. – Харків : ХНПУ, 2017. – С. 137–140 ; Popovych O. V. Do problemy bezpeky dytyny u kiberprostori / O. V. Popovych // Osvita i dolia natsii. Suchasna shkola : tedentsii rozvytku i refleksiiia dosvidu : mater. KhVIII Mizhnar. nauk.-prakt. konf., m. Kharkiv, 19-20 trav. 2017 r. – Kharkiv : KhNPU, 2017. – S. 137–140.

20. Прудникова О. В. Інформаційна культура і формування «людини інформаційної» / О. В. Прудникова // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. – 2016. – Т. 2, № 29. – С. 154-165 ; Prudnykova O. V. Informatsiina kultura i formuvannia «liudyny informatsiinoi» / O. V. Prudnykova // Visnyk Natsionalnoho universytetu «Iurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho». Serii: Filosofiia, filosofiia prava, politolohiia, sotsiolohiia. – 2016. – Т. 2, № 29. – S. 154-165.

21. Ромм М. В. Философия и психология адаптивных процессов / М. В. Ромм. – Москва; Воронеж : Изд-во Моск. психолого-социального ин-та : МОДЭК, 2006. – 284 с. ; Romm M. V. Filosofiia i psikhologiya adaptivnykh protsessov / M. V. Romm. – Moskva; Voronezh : Izd-vo Mosk. psikhologo-sotsialnogo in-ta : MODEK, 2006. – 284 s.

22. Сарджвеладзе Н. И. Личность и ее взаимодействие с социальной средой / Н. И. Сарджвеладзе. – Тбилиси : Мецниереба, 1989. – 204 с. ; Sardzhveladze N. I. Lichnost i ee vzaimodeystvie s sotsialnoy sredoy / N. I. Sardzhveladze. – Tbilisi : Metsniereba, 1989. – 204 s.

23. Шибутани Т. Социальная психология / Т. Шибутани ; пер. с англ. В. Б. Ольшанского. – Ростов н/Д. : Феникс, 1999. – 544 с. ; Shibutani T. Sotsialnaya psikhologiya / T. Shibutani ; per. s angl. V. B. Olshanskogo. – Rostov n/D. : Feniks, 1999. – 544 s.

24. Popovych O. Adaptation as a social phenomenon/ O. V. Popovych // Europäische fachhochschule. – 2014. – № 1. – P. 139 – 137.

25. Poster M. The Mode of Information : Poststructuralism and Social Context / M. Poster. –Chicago, IL : University of Chicago Press, 1990. – 179 p.

Стаття надійшла до редакції 21.09.2017

N. Belova, O. Popovych

INFORMATION MEASUREMENTS OF THE SOCIAL ADAPTATION PHENOMENON

The article highlights the context of informatization of culture and its influence on the general character of the existence of man and society. In view of the deployment of new cultural practices that accompany the process of virtualization of social existence, the question of the consequences of the transformation of culture and society into their information forms that have an impact on human subjectivity as a mechanism for the practical realization of subjectivity is raised. The effects of informatization on the process of realization of adaptive abilities of a person are studied. The historical peculiarities of the change of communication relations that are to be introduced into the philosophical discourse

of the existence of modern culture as a unified human communication are considered.

The paper analyzes the concept of the method of information of M. Poster, recognizes the existence of levels of communication experience and proposes the use of the concept of information as a way of supplementing the content of the concept of social adaptation as informational and interpretive reflection of reality. The construction of the entire modern culture to its informational and communicative component is denied. The consequences of informatization for formation of a person, its subjectivity and realization of its personal basis in subjectivity, in particular, in the ability to adapt in the conditions of growth of information volume are considered.

It is determined that problems of adaptation of personality are connected with historically defined forms of alienation of people from nature, social life, products of own activity, and environment. It is noted that construction at the level of information modelling among its consequences can have as maladaptation, and adaptive effect. It is noted that adaptation at this level requires an individual to simplify the way of thinking, viewing and rejecting previously accepted norms and values.

The new paradigm of information transformation of modern society involves a critical assessment of the state of cultural adaptation and the search for opportunities for deepening the notion of the specifics of adaptation in the context of informatization processes and for the further development of the philosophical discourse of culture. Proceeding from the achievements of culturological interpretation of adaptation, we consider it expedient to consider adaptation of a person not only in the aspect of its adaptation to the conditions of the information society, but also in the internal personality aspect, which is not reflected in modern research, at the same time as the ratio of personality and socio-cultural dimensions of human Identity also varies from the influence of information society.

The results of the research make it possible to make general conclusion that in the process of adaptation, not only the adaptation of the individual to cultural conditions is carried out, but also the social skills of communicability and substantive activity are formed; During the process of adaptation, the individual develops his individuality, self-asserting, trying to realize his needs and interests.

Key words: *adaptation, communication, culture, identity, information sphere, informatization, levels of communication experience, method of information, personality, subjectivity, symbolic representation of the subject.*

УДК 16+002.8

М. Ю. Чікарькова

НАУКОВА ОБ'ЄКТИВНІСТЬ: ІСТИНА ЧИ МІФ?

Стаття розглядає проблему наукової об'єктивності у постнекласичну епоху. Це ставить перед дослідником низку питань: які критерії об'єктивності існують? чи можливо говорити про досягнення наукової об'єктивності? як співвідносяться поняття об'єктивності, істини та правди? Розглянуто перенесення центру уваги з так званого «об'єктивного світу» на суб'єктивний (рецепція) зі врахуванням можливих апроксимацій.

Ключові слова: *наука, об'єктивність, суб'єктивність, істина, правда, епістемологія.*